

О. В. Шишкіна,

к. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Чернігівський національний технологічний університет

ORCID ID: 0000-0002-8946-1027

О. М. Кальченко,

к. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Чернігівський національний технологічний університет

ORCID ID: 0000-0002-7120-9843

DOI: 10.32702/2306-6814.2019.22.66

РИЗИКИ І ЗАГРОЗИ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ У КОНТЕКСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

O. Shyshkina,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of Department of Finance, Banking and Insurance,
Chernihiv National University of Technology

O. Kalchenko,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of Department of Finance, Banking and Insurance,
Chernihiv National University of Technology

RISK AND THREATS OF PLANNING OF DEVELOPMENT OF INDUSTRIAL ENTERPRISES IN THE CONTEXT OF INVESTMENT SECURITY OF THE NATIONAL ECONOMY

Інвестиційна безпека є однією з найважливіших складових національної безпеки країни й визначає особливості функціонування і розвитку економічних суб'єктів на макро-, мезо- і мікро-економічному рівні. Структурна перебудова промислового комплексу України супроводжується процесами банкрутства, ліквідації, і у рідких випадках санації низько конкурентоспроможних підприємств потребує значних вкладень капіталу та прискорення обсягів його концентрації. Залучення інвестицій, з одного боку, сприяє розв'язанню нагальних для промислових підприємств проблем, як-от: інноваційне оновлення, модернізація та переоснащення виробничих потужностей, а з іншого — здатне негативно спричинити низку загроз і ризиків, прояв яких негативно впливає на параметри інвестиційної безпеки та економічної безпеки національної економіки загалом.

Метою статті є дослідження інвестиційної безпеки України, аналіз і оцінка основних тенденцій її коливання та ідентифікація основних загроз і ризиків, які негативно впливають на рівень інвестиційної безпеки й формулювання шляхів їх мінімізації.

У ході проведення наукового дослідження доведено, що планування розвитку та забезпечення стабільного економічного зростання промислових підприємств потребує розробки довгострокової інвестиційної політики, що сприятиме пріоритетному інвестуванню наукомісткої промисловості, і передусім високотехнологічних виробництв. Антикризова інвестиційна стратегія повинна бути спрямована на створення механізму державного стимулювання ефективного вкладення інвестиційних ресурсів в інноваційний розвиток промислових підприємств з урахуванням науково обґрунтованих критеріїв економічної та інвестиційної безпеки національної економіки.

Дослідження ролі інвестиційної безпеки у розвитку національної економіки дозволило визначити їх взаємозалежність і взаємопов'язаність. Проведено аналіз стану інвестиційної безпеки національної економіки України у період 2014 — 2018 рр., результати якого доводять низьку ефективність інвестиційної політики держави у сфері захисту вітчизняних інвесторів і товаровиробників та іноземних інвесторів й недостатність залучених ресурсів для розвитку практично всіх видів діяльності. Узагальнення основних параметрів і складових інвестиційної безпеки дозволило виявити висхідну динаміку більшості індикаторів, проте жоден з них не відповідає задовільному значенню. У ході дослідження нами було визначено основні причини погіршення параметрів інвестиційної безпеки та сформульовані основних загрози і ризики, котрі здатні поглибити негативні наслідки погіршення рівня інвестиційної безпеки для національної економіки загалом і промислових підприємств зокрема і запропоновано можливі напрямки їх попередження.

Investment security is one of the most important components of the national security of the country and defines the peculiarities of functioning and development of economic entities at the macro, meso and microeconomic levels. The structural rearrangement in the Ukrainian industrial complex which is accompanied by bankruptcy, liquidation and, in rare cases, the reorganization of low-competitive enterprises, requires significant capital investment and acceleration of its concentration. Attraction of investments, on the one hand, helps to solve important problems at industrial enterprises, such as innovative renewal, modernization, and re-equipment of production capacities; on the other hand, it can negatively cause a number of threats and risks, manifestation of which adversely affects the parameters of investment security and economic security of the national economy as a whole.

The purpose of the article is to study the investment security of Ukraine, to analyze and evaluate the main trends in its fluctuation, to identify the main threats and risks that negatively affect the level of investment security and to find ways to minimize them.

In the course of the scientific research, it has been proved that planning the development and ensuring the stable economic growth of industrial enterprises requires the development of a long-term investment policy, which will contribute to the priority investing in the high-tech industry, and above all high-tech industries. The anti-crisis investment strategy should be aimed at creating a mechanism of state stimulation of the effective investment in the innovative development of industrial enterprises, taking into account scientifically grounded criteria of economic and investment security of the national economy.

Investigation of the role of investment security in the development of the national economy has made it possible to determine their interdependence and interconnectedness. The analysis of the state of investment security of the national economy of Ukraine during 2014-2018 has been carried out. The results prove the low efficiency of the state investment policy in the field of protection of domestic investors, producers, and foreign investors, as well as and the lack of attracted resources for the development of practically all kinds of activities. Generalization of the basic parameters and components of investment security has made it possible to notice the upward dynamics of most indicators; however, none of them corresponds to a satisfactory level. In the course of the study, we have identified the main reasons for the deterioration of the investment security parameters and formulated the main threats and risks that can aggravate the negative effects of the deterioration of the investment security level for both the whole national economy and industrial enterprises in particular and suggested possible directions for their prevention.

Ключові слова: інвестиції, ризики, загрози, планування розвитку, інвестиційна безпека, інвестиційний процес, інвестиційне середовище, інвестиційна привабливість.

Key words: investments, risks, threats, development planning, investment security, investment process, investment environment, investment attractiveness.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Рівень економічної безпеки національної економіки є складним багатовимірним поняттям, що визначається забезпеченням безпеки кожного структурного елементу, до яких відносять фінансову, інвестиційну, соціальну, демографічну та інші види безпеки, котрі диференціюються за різними ознаками і формами прояву. Економічна безпека країни залежить від здатності еко-

номічної системи в умовах ризику і невизначеності зовнішнього і внутрішнього середовища залучати і використовувати такий обсяг інвестиційних ресурсів, який є необхідним для зростання конкурентоспроможності національної економіки, зниження соціальної напруги у суспільстві та підвищення добробуту населення, а отже, забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку.

Інвестиційна безпека є однією з найважливіших складових національної безпеки країни й визначає особливості функціонування і розвитку економічних суб'єктів на макро-, мезо- і мікроекономічному рівні.

Інвестиційне середовище, інвестиційна привабливість та інвестиційний клімат є визначальними аспектами у процесі прийняття управлінських рішень щодо інвестиційних вкладень іноземними та вітчизняними інвесторами у функціонування і розвиток суб'єктів підприємництва різних організаційно-правових форм.

Промислові підприємства є фундаментом господарського комплексу країни, а ефективність їх функціонування впливає на розвиток національної економіки у цілому. В умовах трансформаційних перетворень, що відбуваються у вітчизняній економічній системі, актуалізуються проблеми формування і використання промисловими підприємствами фінансових, інвестиційних матеріальних та інших ресурсів, які задіяні у створенні продукції і визначають розмір отримуваних доходів.

Тривалий час у національній економічній системі відбувається структурна перебудова промислового комплексу, яка супроводжується процесами банкрутства, ліквідації, і у рідких випадках санації низько конкурентоспроможних підприємств, що потребує значних вкладень капіталу та прискорення обсягів його концентрації. Активізації процесу нагромадження капіталу сприяє залучення вітчизняних та іноземних інвестицій, формування і оптимізація промисловими підприємствами інвестиційного портфелю, що у свою чергу дозволить забезпечити ефективність розробки і реалізації тактичних і стратегічних планів розвитку. Залучення інвестицій, з одного боку, сприяє розв'язанню нагальних для промислових підприємств проблем, як-от: інноваційне оновлення, модернізація та переоснащення виробничих потужностей, а з іншого — здатне негативно спричинити низку загроз і ризиків, прояв яких негативно впливає на параметри інвестиційної безпеки та економічної безпеки національної економіки загалом. З огляду на вищевикладене, розгляд проблематики піднятої у статті є надзвичайно актуальним і своєчасним.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретико-прикладні аспекти залучення іноземних інвестицій у національну економіку та їх наслідки для суб'єктів підприємництва різних організаційно-правових форм досліджували такі вчені, як: Л.Я. Ванькович, О.В. Гаврилюк, В.П. Ільчук, С.І. Ковальчук, Н.І. Обушна, І.Л. Сазонець, В.А. Федорова, А.В. Череп та інші. Вивченню проблемних питань, які пов'язані з аналізом і оцінкою детермінант економічної та інвестиційної безпеки на загальнонаціональному рівні присвячені праці О.І. Барановського, М.В. Дорошко, В.І. Кириленко, І.М. Крупки, Н.М. Побережної, К.В. Паливоди, С.І. Ткаленко та багатьох інших.

Окремі проблемні аспекти, які пов'язані із виникненням загроз інвестиційній безпеці економічних суб'єктів на макро-, мезо- і макрорівні та ідентифікацією, оцінкою та нейтралізацією фінансових, інвестиційних та ринкових ризиків, що супроводжують інвестиційні процеси і здатні негативно вплинути на параметри інвестиційної безпеки знайшли відображення у наукових працях та-

ких вітчизняних і іноземних науковців: А.П. Альгин, І.А. Бланк, П.Л. Вітлінський, П.Г. Грабовий, М.Г. Лапуста, Б.А. Лагоша, О.В. Йода, М.С. Клапків, Є.Ю. Хрустальов, Г.Б. Клейнер, М.В. Чекулаєв та інших.

ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Інвестиційна безпека нерозривно пов'язана із економічною ефективністю функціонування суб'єктів економіки на загальнонаціональному, регіональному рівні та рівні окремих суб'єктів підприємства, серед яких ключове місце належить промисловим підприємствам, як таким, що формують і визначають виробничий потенціал країни. З огляду на це, оцінка та аналіз рівня інвестиційної безпеки та ідентифікація ризиків і загроз, що з ним пов'язані, є важливим і актуальним питанням, котре необхідно враховувати при плануванні розвитку промислових підприємств.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є дослідження інвестиційної безпеки України, аналіз і оцінка основних тенденцій її коливання та ідентифікація основних загроз і ризиків, які негативно впливають на рівень інвестиційної безпеки й формування шляхів їх мінімізації.

У контексті сформульованої мети визначимо основні завдання дослідження, розв'язання яких сприяє досягненню встановленої мети. А саме:

- встановлення взаємозалежності економічної та інвестиційної безпеки національної економіки;
- аналіз і оцінка рівня інвестиційної безпеки національної економіки та визначення основних тенденцій і закономірностей його коливання;
- дослідження взаємозв'язку інвестиційної безпеки національної економіки та інвестиційної привабливості суб'єктів підприємництва;

— ідентифікація основних загроз, котрі пов'язані із коливанням основних параметрів інвестиційної безпеки та узагальнення основних ризиків, що здатні поглибити негативні наслідки погіршення рівня інвестиційної безпеки для національної економіки і таких економічних суб'єктів, як промислові підприємства, у процесі планування їх розвитку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Прямі іноземні інвестиції безпосередньо і опосередковано впливають на національну економіку стимулюючи, а іноді і стримуючи її соціально-економічний розвиток. Врахування ймовірних позитивних і негативних наслідків залучення іноземних інвестицій важливо для кожної країни. Водночас за значних обсягів залучення іноземного капіталу виникає необхідність підтримувати належний рівень інвестиційної безпеки. Для оцінки інвестиційної, фінансової та інших видів безпеки Міністерством економічного розвитку і торгівлі України у 2013 р. було розроблено "Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України", котрі включають систему індикаторів, яка відображає ступінь віддалення поточного стану суб'єкта (об'єкта) інвестування від межі інвестиційної безпеки [1]. Використовуючи дані державної служби статистики України розра-

Таблиця 1. Оцінка рівня інвестиційної безпеки України протягом 2014—2018 рр.

Показники	Оптимальне значення	Критичне значення	роки					Оцінка рівня показника за 2018 рік
			2014	2015	2016	2017	2018	
Валове нагромадження основного капіталу, % ВВП	30	18	14,14	13,55	15,46	15,76	17,17	критичне
Відношення вартості нововведених основних засобів до обсягу капітальних інвестицій, %	85	55	57,5	79,34	56,27	53,02	77,44	задовільне
Інтегральний індекс інвестиційної сприятливості бізнес-середовища, %	90	50	59,41	62,22	63,6	64,71	67,31	незадовільне
Відношення чистого приросту прямих іноземних інвестицій до ВВП, %	7	4	-15,09	-7,36	-0,98	0,35	0,53	критичне
Відношення кредитів, наданих нефінансовим корпораціям та домашнім господарствам на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості (кумулятивно, скореговані на курсову різницю), % ВВП	25	10	0,98	0,65	0,47	0,36	0,94	критичне
Розмір економіки України, % до світового ВВП	2,50	0,15	0,17	0,12	0,12	0,14	0,15	критичне
Інтегральний індикатор, %			8,45	10,74	9,82	9,79	11,86	

Джерело: складено авторами на основі [1; 3; 4].

хуємо параметри інвестиційної безпеки України у період 2014—2018 рр.

Індикатор "Валове нагромадження основного капіталу, % ВВП" є одним із найважливіших показників, що характеризує ступінь розвитку країни. Згідно із теоріями економічного зростання щорічний рівень інвестицій в основний капітал повинен складати 19 — 25% до ВВП. Відповідно "...динаміка інвестиційних вкладень є індикатором стану ефективного сукупного попиту, чинником, що впливає на обсяг національного виробництва, рівень зайнятості і споживання населення" [2].

Вітчизняними експертами був визначений діапазон рівня валового нагромадження основного капіталу у відсотках до ВВП у межах 18—30%, де 18% від ВВП — складає критичний рівень нагромадження, а 30% — оптимальний рівень [1; 2]. Водночас максимальне порогове значення інвестиційної безпеки відповідає етапу реформування економіки країни, тобто коли потреба у інвестиційних ресурсах є найбільшою. Коли ж національна економічна система стабільно розвивається, то порогове значення інвестиційної безпеки може бути меншим.

Аналіз динаміки валового нагромадження основного капіталу у відсотках до ВВП за період 2014—2018 рр. (табл. 1) показав, що означений показник мав значення нижче критичного (18%), що свідчить про процеси загрозливого характеру для економіки, але у той же час у 2016—2018 рр. він демонструє тенденцію до зростання.

Висока зношеність основних засобів та скорочення інвестицій в основні засоби є свідченням зростання слабких сторін у національній економіці загалом та її промисловому комплексі зокрема, а зростання старіння матеріально-технічної бази негативно впливає на економічний потенціал країни, здатність вітчизняних підприємств виготовляти конкурентоспроможну продукцію і забезпечувати стійкій приріст валового продукту та національного доходу.

Забезпечення інвестиційної безпеки потребує збалансованості прагнення до збільшення обсягу залуче-

них інвестицій і необхідності орієнтувати їх приплив у переважно високотехнологічні галузі економіки. У попередніх дослідженнях нами було встановлено, що у середньому 90% від всіх капітальних інвестицій припадають на 7 з 16 видів економічної діяльності, до яких відносяться: промисловість, фінансова та страхова діяльність, оптову і роздрібна торгівля та ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів, операції з нерухомим майном, професійну, наукову та технічну діяльність, діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування [6, с. 249].

Щодо індикатора "Відношення вартості нововведених основних засобів до обсягу капітальних інвестицій", протягом досліджуваного періоду він коливався у межах значень від "небезпечно" у 2014, 2016 та 2017 роках до "задовільно" — у 2015 та 2018 роках (табл. 1). Тобто відставання темпів приросту вартості нововведених основних засобів відносно темпів приросту обсягу капітальних інвестицій на тлі зростання абсолютних значень цих показників спричинило зменшення значення індикатора у 2014, 2016 та 2017 роках. Одна з причин відставання темпів приросту індикатора "Відношення вартості нововведених основних засобів до обсягу капітальних інвестицій" криється в динаміці значень іншого індикатора, як-от: "Інтегральний індекс інвестиційної сприятливості бізнес-середовища", який демонструє динаміку відчуття легкості ведення бізнесу.

В основі цього інтегрального індексу лежать індекс умов ведення бізнесу рейтингу "Doing Business" Світового банку, індекс інвестиційної привабливості, розрахований Європейською бізнес-асоціацією, та індекс поточного фінансово-економічного стану підприємств України, розрахований Державною службою статистики України. Серед основних чинників, які дестимулюють ділову активність підприємств, а отже, і наміри економічних суб'єктів здійснювати розширене відтворення через придбання нових основних засобів, слід віднести недостатність платоспроможного попиту та фінансові обмеження.

У попередніх дослідженнях нами вже було докладно проаналізовано інвестиційну привабливість країни та оцінено рівень інвестиційної привабливості національної економіки для іноземних інвесторів як низький [6, с. 255—256]. Раніше отримані висновки підтверджує і індикатор "Інтегральний індекс інвестиційної сприятливості бізнес-середовища, %" , значення якого протягом 2014—2018 рр. знаходилося в межах від "небезпечно" у 2014 р. до "незадовільно" — у 2015—2018 рр.

Динаміка індикатору "Відношення чистого приросту прямих іноземних інвестицій до ВВП" має висхідний тренд протягом 2014—2018 рр. Проте у 2014—2016 рр. індикатор мав негативне значення, яке спричинювалось скороченням темпів приросту прямих іноземних інвестицій порівняно з темпами приросту номінального ВВП. У 2017—2018 рр. цей показник переткнув позначку 0, що оцінюється позитивно.

Індикатор "Відношення кредитів, наданих нефінансовим корпораціям та домашнім господарствам на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості (кумулятивно, скореговані на курсову різницю)" належить до показників змішаного типу, які до певного значення є стимуляторами, а у разі подальшого збільшення перетворюються на дестимулятори складової інвестиційно-інноваційної безпеки. Як бачимо, протягом 2014—2018 рр. означений індикатор має дуже низькі значення, що було спричинено значним скороченням обсягів кредитування після фінансової кризи 2009 року, політичною та соціальною нестабільністю, реформою банківської системи, котра почалася у 2014 році та триває і понині, втратою виробничих потужностей і матеріальних, фінансових та людських ресурсів на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей, анексією Автономної республіки Крим та військовими діями на сході країни. Оскільки банківське кредитування розвитку економічних суб'єктів потребує досягнення умов макроекономічної стабільності, вищеназвані та інші чинники пояснюють незадовільне значення цього показника.

Отже, фактичні значення індикатора перебувають нижче критичної межі протягом 2014—2018 рр., що свідчить про неможливість банківської системи виконувати свою безпосередню функцію — кредитувати ефективний соціально-економічний розвиток господарського комплексу країни.

Аналіз джерел фінансових ресурсів, що використовують суб'єкти підприємницької діяльності свідчить, що головним джерелом інвестицій, які спрямовуються на оновлення і модернізацію основних засобів, придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості, є власні кошти, а питома вага кредитів банків довгострокового характеру та інших позик у досліджуваній період значно скоротилась [5, с. 202—203].

Досвід використання власних коштів як основного джерела фінансування капітальних інвестицій в реаліях української економіки не означає високого рівня фінансової спроможності суб'єктів господарювання, а скоріше свідчить про брак альтернативних внутрішніх інвестиційних ресурсів для розширеного відтворення виробничих потужностей і впровадження техніко-технологічних новацій, що є одним із найвагоміших дестабілізуючих факторів соціально-економічного розвитку

суб'єктів господарювання різних видів діяльності та країни загалом [6—9].

Індикатор "Розмір економіки України, % до світового ВВП" протягом 2014—2018 рр. коливався у критичних межах (від 0,12 до 0,17%). Цей індикатор відображає загальну картину становища України у світовому господарстві, яка не є позитивною, незважаючи на деякі поліпшення, що відбулись упродовж 2017—2018 рр. Зауважимо, що неможливо забезпечити зростання ролі української економіки у світовому ВВП без високих темпів розвитку, які, за думкою експертів повинні бути на рівні 6—9 %.

Проведені розрахунки індикаторів інвестиційної безпеки дозволили розрахувати "Інтегральний індикатор інвестиційної безпеки" (табл. 1), динаміка змін якого упродовж досліджуваного періоду свідчить про низький рівень інвестиційної безпеки української економіки.

Загалом стан інвестиційної безпеки України протягом досліджуваного періоду відображає низьку ефективність інвестиційної політики держави, є свідченням недостатності залучених ресурсів та їх низько ефективного використання для забезпечення необхідних темпів економічного зростання. Незважаючи на висхідну динаміку практично всіх індикаторів, жоден з них не відповідає не тільки оптимальному, але й навіть задовільному значенню.

Узагальнення вищенаведеної аналітики дозволило виявити основні чинники, які знижують рівень інвестиційної безпеки економіки України, серед яких є низький рівень валового нагромадження; недостатнє спрямування інвестицій у високотехнологічні галузі діяльності; нестача обсягів прямих іноземних інвестицій для оновлення і модернізації виробничих потужностей промислових підприємств та будівництва об'єктів нерухомості, низький рівень кредитування інноваційно-інвестиційної діяльності суб'єктів підприємництва банківською системою України.

До основних з них вважаємо доцільним віднести такі:

- політична нестабільність, що породжує політичні і юридичні ризики для всіх без винятку економічних суб'єктів;

- недосконалість і нестабільність нормативно-правової бази, якій властива змінюваність разом із політичним курсом країни знатна спричинити фінансові (податкові, кредитні, процентні, інноваційні, інвестиційні тощо), ринкові (товарні, фондові), юридичні та криміногенні ризики;

- відсутність зваженої антикризової інвестиційної стратегії (інвестиційні, інноваційні, процентні, кредитні ризики);

- затяжний характер світової фінансової кризи загострення платіжної та бюджетної кризи у національній економіці (бюджетні, кредитні, процентні, валютні ризики, ризики ліквідності, втрати прибутковості тощо);

- низький рівень конкурентоспроможності продукції значної кількості промислових підприємств на товарних ринках (товарні, валютні, фондові ризики, ризики неплатоспроможності та недостатньої ліквідності);

— обмеження пов'язані із використанням земельних, водних та інших ресурсів, відсутність ринку землі знижують зацікавленість інвесторів у вкладенні коштів у такі галузі діяльності, як сільське господарство, рибне, лісне господарство і спричиняють криміногенні, інвестиційні, кредитні та інші види фінансових ризиків;

— високе податкове навантаження, яке серед іншого зумовлює зменшення частки прибутку у існуючих вітчизняних та іноземних інвесторів (податкові, бюджетні, процентні, фондові ризики);

— відсутність зацікавленості таких внутрішніх інвесторів, як фізичні особи у трансформації власних заощаджень у інвестиції, що відбувається також у наслідок низького рівня довіри до виконання зобов'язань суб'єктами підприємницької діяльності (процентні, кредитні, юридичні ризики, ризики довіри тощо).

— низький ступінь інформованості інвесторів, що робить інвестиційне планування високо ризиковим, коректне прогнозування малоімовірним, а в окремих видах діяльності та / або на окремих територіях країни — неможливим (форс-мажорні ризики (наприклад, спричинені військовими діями на окремих територіях Донецької та Луганської областей, анексією Криму), пов'язані із цим майнові ризики і ризики захищеності інвестованого капіталу, криміногенні ризики тощо).

Ці та інші загрози інвестиційній безпеці негативно позначились на інвестиційній привабливості переважної більшості видів економічної діяльності та інвестиційному рейтингу суб'єктів підприємництва, що значно ускладнило процес планування їх розвитку. [6, с. 252, 254].

Під час планування розвитку промислових підприємств в обов'язковому порядку необхідно враховувати реальні інвестиції, які забезпечують приріст основного капіталу і позитивно відображаються на виробничих потужностях таких суб'єктів.

У нестаціонарній економіці України і високих інфляційних очікуваннях банківський сектор не прагне надавати довгострокові кредити промисловим підприємствам на реалізацію їх цілей, які мають тривалі терміни окупності (оновлення, модернізація і структурна реструктуризація тощо). Розв'язанню цих проблем сприяє залучення інвестиційних ресурсів за внутрішньому і зовнішньому фінансовому ринку, а, отже, ефективне інвестиційне планування.

Розробляючи стратегічні і тактичні плани, промислові підприємства повинні визначати:

— цілі інвестування (наприклад, створення нових цілісних виробничих комплексів, модернізація основних засобів тощо);

— об'єкти інвестування (основні засоби, об'єкти нерухомості, нематеріальні активи (патенти, ліцензії тощо));

— строки інвестування (короткострокові або довгострокові інвестиційні проекти).

Врахування перерахованих аспектів сприятиме подоланню структурної кризи у межах окремого підприємства та у промисловому комплексі країни загалом і дозволить мінімізувати фінансові та інвестиційні ризики.

Серед негативних наслідків залучення значних обсягів інвестиційних ресурсів промисловими підприємствами можна виділити високу ймовірність втрати конт-

ролю над активами, що їм належать, що є однією з вагоміших загроз його інвестиційної безпеки. Мінімізувати ризик імовірності втрати контролю можливо шляхом формування інвестиційного портфелю на підприємстві та за рахунок диверсифікації джерел фінансових ресурсів.

Падіння курсу національної валюти у 2014—2015 рр. негативно відобразилось на суб'єктах, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність у довгостроковій перспективі, а вкрай негативні наслідки мали ті підприємства, що імпортують матеріали, запасні частини і комплектуючі та ті, хто залучали кредити в іноземній валюті та укладали угоди з іноземною валютою платежу. Мінімізувати означені валютні ризики можливо за рахунок розширення спектру вітчизняної сировини та запровадження валютних застережень під час укладання міжнародних контрактів.

Значна тривалість інвестиційного циклу від моменту вкладення коштів у певний проект до часу їх повернення і отримання інвестором прибутку підвищує для нього небезпеку потенційної ймовірної втрати ресурсів або недоодержання доходів. Це може спричинюватись різними обставинами, зокрема, інфляційними процесами, коливанням валютного курсу, змінами у правовому полі і т.ін. Негативний вплив цих чинників можливо зменшити за рахунок врахування при укладанні угод інфляційної складової змін вартості контракту, запровадження механізмів страхування і перестрахування, встановлення норм, лімітів та обмежень на перевитрачання коштів, наприклад, у наслідок затримки початку реалізації інвестиційного проекту (завдяки відсутності проектно-кошторисної документації, ліцензій, складності оформлення на довгостроковий термін земельної ділянки тощо).

Вкладання інвестором значних обсягів фінансових і матеріальних ресурсів при неефективному їх використанні на рівні об'єкта інвестування негативно позначається на фінансовому стані інвестора, його бажанні реінвестувати отриманий прибуток та може призвести до виведення інвестиційних коштів у майбутньому. Зазвичай інвестор не має реальної можливості контролювати використання вкладених коштів, втручатись у виробничий процес, впливати на своєчасність завершення об'єктів будівництва, вихід на нові ринки збуту, тому на стадії прийняття рішення про вкладення коштів він орієнтується на параметри інвестиційної привабливості, інвестиційний рейтинг, репутацію власників і адміністрації підприємства.

Ризики, появу і коливання яких можливо пов'язати із переліченими проблемами, можливо частково знизити за рахунок застосування профілактичних заходів із звітування про стан реалізації інвестиційного процесу, запровадження штрафних заходів, створення резервних (страхових) фондів для покриття збитків, чіткого визначення обов'язків і розмежування відповідальності всіх учасників інвестиційного проекту із розподілом між ними ймовірних збитків, запровадження страхування частини ризиків у страхових компаніях тощо. Виявлені загрози інвестиційній безпеці і ризики, котрі з ними пов'язані, пояснюють ситуацію, що вітчизняна економіка є недостатньо привабливою для інвестора і характеризується низьким рівнем інвестиційних надходжень.

Таким чином, планування розвитку та забезпечення стабільного економічного зростання промислових підприємств потребує розробки довгострокової інвестиційної політики, що сприятиме пріоритетному інвестуванню наукомісткої промисловості, і перш за все високотехнологічних виробництв. Антикризова інвестиційна стратегія повинна бути спрямована на створення механізму державного стимулювання ефективного вкладення інвестиційних ресурсів в інноваційний розвиток промислових підприємств з урахуванням науково обґрунтованих критеріїв економічної та інвестиційної безпеки національної економіки.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Дослідження ролі інвестиційної безпеки у розвитку національної економіки дозволило визначити їх взаємозалежність і взаємопов'язаність. Проведено аналіз стану інвестиційної безпеки національної економіки України у період 2014—2018 рр., результати якого доводять низьку ефективність інвестиційної політики держави у сфері захисту вітчизняних інвесторів і товаровиробників та іноземних інвесторів й недостатність залучених ресурсів для розвитку практично всіх видів діяльності. Узагальнення основних параметрів і складових інвестиційної безпеки дозволило виявити висхідну динаміку більшості індикаторів, проте жоден з них не відповідає задовільному значенню. Нами було визначено основні причини погіршення параметрів інвестиційної безпеки та сформульовані основні загрози і ризики, котрі здатні поглибити негативні наслідки погіршення рівня інвестиційної безпеки для національної економіки загалом і промислових підприємств зокрема і запропоновано можливі напрямки їх попередження. Структуризація заходів, спрямованих на нейтралізацію впливу ризиків на параметри інвестиційної безпеки та інвестиційний розвиток промислових підприємств потребує подальшого розгляду, що буде предметом подальшої наукової роботи.

Література:

1. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. Затверджені Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України 29.10.2013 № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13>
2. Паливода К. В. Проблеми формування привабливого інвестиційного клімату як засобу подолання деструкцій в економіці України. Економіка та держава. 2018. № 3. С. 4—9.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Валовий внутрішній продукт. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp>
5. Шишкіна О., Краснянська Ю. Проблеми, перспективи та ризики кредитування суб'єктів малого й середнього бізнесу. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2018. № 4 (16). С. 198—211.
6. Шишкіна О., Кальченко О. Ризикозалежність промислових підприємств від інвестиційної привабливості національної економіки Проблеми і перспективи економіки та управління. 2019. № 2 (18). С. 245—260.
7. Кириленко В.І. Інвестиційна складова економічної безпеки: монографія. К.: КНЕУ, 2005. 232 с.

8. Дорошко М.В. Модель діагностики економічної безпеки процесу прийняття інвестиційних рішень на підприємстві. Управління проектами та розвиток виробництва. 2012. № 4. С. 37—44. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Uprv_2012_4_7.pdf

9. Побережна Н.М. Інвестиційна складова економічної безпеки. Вісник Національного технічного університету "ХПІ". Сер.: Технічний прогрес та ефективність виробництва. 2013. № 67. С. 179—185. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vcpitp_2013_67_31.pdf

10. Ткаленко С.І. Інвестиційна безпека в умовах глобалізації фінансових потоків. Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2010. № 1. С. 282—291.

References:

1. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2013), "Methodical recommendations for the rosary of the Ukrainian economy of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13> (Accessed 14 October 2019)
2. Palyvoda, K. V. (2018), "Problems of formulating a friendly investment climate, like the desire for destruction in the economy of Ukraine", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 3, pp. 4—9.
3. Official site of State Statistics Service of Ukraine (2019), "Investment in foreign economic activity", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 24 October 2019).
4. Ministry of Finance of Ukraine (2019), "Gross domestic product of Ukraine", available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (Accessed 24 October 2019).
5. Shyshkina, O. and Krasnianska, Yu. (2018). "Problems, prospects, and the risks of crediting small and medium-sized enterprises". *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia*, vol. 4 (16), pp. 198—211.
6. Shyshkina, O. and Kalchenko, O. (2019). "Risk dependence of industrial enterprises on investment attractiveness of the national economy", *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia*, vol. 2 (18), pp. 245—260.
7. Kyrylenko, V.I. (2015), *Investycyjna skladova ekonomichnoji bezpeky* [Investment component of economic security], KNEU, Kyiv, Ukraine.
8. Doroshko, M.V. (2012), "The model of economical safety diagnostics for the process of adopting investment decisions on business", *Upravlinnja proektamy ta rozvytok vyrobnyctva*, vol. 4, pp. 37—44, available at: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Uprv_2012_4_7.pdf (Accessed 23 October 2019).
9. Poberezhna, N.M. (2013), "Investment Warehouse". *Visnyk Nacionaljnogho tekhnichnogho universytetu "KhPI"*. Ser.: Tekhnichnyj proghres ta efektyvnistj vyrobnyctva, vol. 67, pp. 179 - 185. available at: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vcpitp_2013_67_31.pdf (Accessed 25 October 2019).
10. Tkachenko, S.I. (2010), "Investment security in the context of globalization of financial flows", *Zbirnyk naukovykh pracj Nacionaljnogho universytetu derzhavnoji podatkovoji sluzhby Ukrajinu*, vol. 1, pp. 282—291. *Стаття надійшла до редакції 14.11.2019 р.*